

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2026.4.175>

УДК 658.15:336.64

Б. О. Прокопчук,

аспірант, Західноукраїнський національний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-1625-3023>

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

B. Prokopchuk,

Postgraduate student, West Ukrainian National University

THEORETICAL FOUNDATIONS OF FORMING THE MECHANISM OF FINANCIAL SUPPORT FOR ENTERPRISE ACTIVITIES

Досліджено теоретичні основи формування механізму фінансового забезпечення діяльності підприємств. Узагальнено наукові підходи до трактування сутності поняття «механізм фінансового забезпечення діяльності підприємства». Визначено, що механізм фінансового забезпечення доцільно розглядати як цілісну систему взаємопов'язаних фінансових відносин, форм, методів та інструментів управління, спрямованих на формування, залучення, розподіл і ефективне використання фінансових ресурсів підприємства. Обґрунтовано необхідність чіткого розмежування

форм і методів фінансового забезпечення, а також уточнення місця джерел фінансування, фінансових інструментів і важелів у структурі відповідного механізму. Систематизовано традиційні та альтернативні джерела фінансування діяльності підприємств, визначено їх переваги, недоліки та особливості використання у сучасних умовах господарювання. Доведено, що структура механізму фінансового забезпечення діяльності підприємства має багатокomпонентний характер і охоплює підсистеми, елементи фінансових відносин, джерела фінансових ресурсів, форми і методи фінансування, а також фінансові інструменти та важелі управління. Обґрунтовано, що окремі складові, зокрема лізинг і державно-приватне партнерство, можуть мати подвійну економічну природу та одночасно виступати і формами, і джерелами фінансування. Визначено, що подальших досліджень потребує інституціональна підсистема механізму фінансового забезпечення діяльності підприємств в умовах сучасних економічних викликів.

The article examines the theoretical foundations of the formation of the mechanism of financial support for enterprise activities under modern economic challenges. Scientific approaches to interpreting the essence of the concept of the “mechanism of financial support of enterprise activity” are generalized and systematized, including systemic, process, institutional, and financial-credit approaches. It is determined that the mechanism of financial support should be considered as an integrated system of interrelated financial relations, forms, methods, and management tools aimed at the formation, attraction, distribution, and efficient use of financial resources in order to ensure financial stability and strategic development of enterprises.

The necessity of clearly distinguishing between the forms and methods of financial support is substantiated, as well as clarifying the role of financing sources, financial instruments, and levers within the structure of this mechanism. Traditional and alternative sources of financing for enterprise activities are

systematized, and their advantages, disadvantages, and features of application under modern economic conditions are identified, particularly in the context of financial market instability and limited resources.

It is proven that the structure of the mechanism of financial support for enterprise activities is multi-component and multi-level, encompassing subsystems, elements of financial relations, sources of financial resources, forms and methods of financing, as well as financial instruments and management levers. It is established that the effective functioning of this mechanism largely depends on the coherence of its structural elements and its adaptability to changes in the external environment. It is determined that further research should focus on the institutional subsystem of the mechanism of financial support for enterprise activities, particularly in terms of the interaction between public authorities, financial institutions, and business entities in the context of economic transformation.

Ключові слова: *механізм фінансового забезпечення, фінансове забезпечення підприємства, фінансові ресурси, джерела фінансування, форми фінансування, методи фінансового забезпечення, фінансові інструменти, фінансові важелі.*

Keywords: *mechanism of financial support, financial support of the enterprise, financial resources, sources of financing, forms of financing, methods of financial support, financial instruments, financial levers*

Постановка проблеми. У сучасних умовах нестабільності економічного середовища, посилення конкуренції та обмеженості фінансових ресурсів ефективне функціонування підприємств значною мірою залежить від наявності дієвого механізму фінансового забезпечення їх діяльності. Саме фінансові ресурси забезпечують безперервність виробничих процесів, підтримання ліквідності та досягнення стратегічних цілей розвитку підприємства. Водночас у науковій літературі відсутній єдиний підхід до

визначення сутності, структури та елементів механізму фінансового забезпечення, що ускладнює його теоретичне осмислення та практичне застосування. Крім того, сучасні умови господарювання, зокрема нестабільність фінансових ринків і потреба у диверсифікації джерел фінансування, зумовлюють необхідність удосконалення підходів до формування та використання фінансових ресурсів підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання фінансового забезпечення діяльності підприємств є предметом дослідження багатьох вітчизняних науковців. У працях К. Кватернюк, О. Москаль, О. Виговської, О. Яцук, О. Середи та І. Кушал розкрито сутність механізму фінансового забезпечення, його структурні елементи, форми, методи, інструменти та важелі впливу на фінансово-господарську діяльність підприємств. Зокрема, увагу акцентовано на системному, процесному та фінансово-кредитному підходах до трактування цього поняття. Теоретичні аспекти формування і використання фінансових ресурсів підприємств висвітлено у працях І. Козія, В. Костецького, А. Нечипоренка, А. Рибалкіної, О. Курінної, О. Щербань та А. Коновал. У цих дослідженнях обґрунтовано роль фінансових ресурсів у забезпеченні безперервності діяльності підприємств, охарактеризовано підходи до класифікації джерел фінансування та розкрито значення фінансового механізму в системі управління підприємством. Окремі аспекти управління фінансовими ресурсами, інвестиційного розвитку та формування джерел фінансування підприємницької діяльності досліджено у працях О. Чумаченко, Ю. Стусь, А. Кузьменко, Л. Свистун, М. Руцишина, В. Чобіток, М. Мацишин, І. Колодяжної, К. Борблік, О. Ярошевської та В. Красноступа. Науковці розглядають як традиційні, так і альтернативні джерела фінансування, акцентуючи увагу на їх ролі у забезпеченні інноваційного та стратегічного розвитку підприємств.

Водночас, незважаючи на вагомий науковий доробок, у сучасній економічній літературі відсутній єдиний підхід до трактування сутності механізму фінансового забезпечення діяльності підприємств, його структури

та складових елементів. Потребують подальшого дослідження питання чіткого розмежування форм, методів, джерел, інструментів і важелів фінансового забезпечення, а також обґрунтування цілісної структури цього механізму в умовах сучасних викликів розвитку підприємницької діяльності.

Постановка завдання. Метою статті є узагальнення теоретичних підходів до визначення сутності механізму фінансового забезпечення діяльності підприємств, обґрунтування його структурних елементів та систематизація джерел фінансування з урахуванням сучасних умов господарювання. Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання: дослідити наукові підходи до трактування механізму фінансового забезпечення; уточнити його економічну сутність; обґрунтувати структуру механізму та розмежувати його основні складові (форми, методи, джерела, інструменти і важелі); систематизувати джерела фінансування діяльності підприємств та визначити їх особливості в сучасних умовах розвитку економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. В наукових працях тривають дискусії серед учених щодо розуміння поняття механізму фінансового забезпечення діяльності підприємств. Так, К. Ю. Кватернюк трактує «механізм фінансового забезпечення зовнішньоекономічної діяльності підприємств як сукупність форм, методів, інструментів, способів організації фінансових відносин із формування достатніх обсягів фінансових ресурсів та їх ефективного розподілу...» [1, с. 107-108; 110]. Крім того автор зазначає, що «по-перше, механізм фінансового забезпечення – це складна система, яка дозволяє ефективно формувати та використовувати фінансові ресурси підприємств. По-друге, це механізм, який дозволяє розв’язувати практично всі проблеми розвитку, але слід враховувати, що роль фінансів у відносинах розподілу вторинна і основне регулювання здійснюється у сфері виробництва» [1, с. 110].

Наведене трактування механізму фінансового забезпечення діяльності підприємства, запропоноване К. Ю. Кватернюк, дає підстави стверджувати,

що дане поняття розглядається як комплексна система організації фінансових відносин, спрямована на формування достатніх обсягів фінансових ресурсів та їх раціональний розподіл у процесі господарської діяльності підприємства. У такому підході акцент робиться не лише на джерелах фінансування, а й на способах організації фінансових потоків, що забезпечують ефективність функціонування підприємства у різних сферах діяльності, зокрема у зовнішньоекономічній.

Москаль О. І. розглядає механізм фінансового забезпечення «як сукупність економічних відносин, що виникають, з приводу пошуку, залучення і ефективного використання фінансових ресурсів та організаційно-управлінських принципів, методів і форм їх впливу на соціально-економічну життєдіяльність територіальних одиниць та господарських суб'єктів» [2, с. 6-7]. У цьому визначенні механізм фінансового забезпечення розглядається не лише як інструментарій управління фінансами, а насамперед як сукупність економічних взаємозв'язків між суб'єктами господарювання, фінансовими інститутами та органами державного управління, які виникають у процесі мобілізації та використання фінансових ресурсів.

О. А. Виговська «під механізмом фінансового забезпечення підприємств громадського транспорту розуміє систему фінансових відносин, що реалізується через сукупність форм, методів та інструментів впливу на фінансово-господарську діяльність підприємств громадського транспорту з метою ефективного формування, розподілу й використання фінансових ресурсів та виконання соціально важливої функції забезпечення перевезень пасажирів» [3, с. 37]. Підхід О. А. Виговської до трактування механізму фінансового забезпечення підприємств ґрунтується на розумінні його як цілісної системи фінансових відносин, що забезпечує організацію процесів формування, розподілу та використання фінансових ресурсів, акцентуючи увагу на сферу транспортних послуг. У цьому визначенні механізм фінансового забезпечення розглядається як інструмент впливу на фінансово-

господарську діяльність підприємств через застосування відповідних форм, методів та фінансових інструментів управління.

Яцук О. О. розглядає сутність механізму фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств, трактуючи його, «як поетапний процес залучення фінансових ресурсів у господарську діяльність сільськогосподарських підприємств на основі існуючих форм, методів з використанням діючих інструментів та важелів, щодо державного та ринкового управління таким процесом (ставки податків, кредитні відсотки, страхові тарифи, норми та нормативи, фінансові санкції та інше)» [4, с. 203]. Крім того автор наголошує, що «механізм фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств – це сукупність фінансових взаємовідносин між суб'єктами та об'єктами з використанням методів та форм залучення фінансових ресурсів для забезпечення безперервності процесу виробництва з метою оптимізації впливу на кінцевий результат діяльності. Цей механізм становить систему встановлених державою форм та методів організації фінансових відносин і чутливо реагує на поточний стан економіки та соціальної сфери країни» [4, с. 203].

Під механізмом фінансово-кредитного забезпечення підприємств Середа О. О., Кушал І. М. розуміють «сукупність форм і методів організації фінансових відносин, інструментів та важелів, узгоджена взаємодія яких забезпечує вплив на розвиток підприємств із метою створення вартості в довгостроковому періоді. Механізм фінансово-кредитного забезпечення підприємств виконує визначені загальні й специфічні функції, ураховує інтереси ключових зацікавлених осіб, охоплює принципи, фінансові інструменти та важелі, методи, управлінські впливи, що є елементами цього механізму» [5, с. 37]. Трактуючи механізм фінансово-кредитного забезпечення підприємств, запропоноване О. О. Середою та І. М. Кушал, базується на системному підході до розуміння фінансових процесів у діяльності суб'єктів господарювання. Автори визначають цей механізм як сукупність форм і методів організації фінансових відносин, а також

фінансових інструментів і важелів, узгоджена взаємодія яких забезпечує цілеспрямований вплив на розвиток підприємства. У такому підході механізм фінансово-кредитного забезпечення розглядається як комплексна система управління фінансовими ресурсами, що спрямована на формування передумов для сталого економічного розвитку підприємства.

Узагальнення наукових підходів до трактування механізму фінансового забезпечення діяльності підприємств свідчить про відсутність єдиного підходу до розуміння сутності цього поняття. Аналіз наведених визначень дозволяє систематизувати їх за кількома основними науковими підходами залежно від того, на яких аспектах функціонування механізму акцентують увагу дослідники.

По-перше, частина науковців розглядає механізм фінансового забезпечення як систему форм, методів, інструментів і важелів управління фінансовими ресурсами. У межах цього підходу основна увага приділяється інструментарію фінансового управління та його ролі у забезпеченні ефективності фінансово-господарської діяльності підприємств.

По-друге, окремі дослідники акцентують увагу на економічних відносинах, що виникають у процесі формування та використання фінансових ресурсів. У межах цього підходу механізм фінансового забезпечення трактується передусім як система взаємодії суб'єктів фінансових відносин.

По-третє, у науковій літературі представлений процесний підхід, відповідно до якого механізм фінансового забезпечення трактується як послідовний процес залучення та використання фінансових ресурсів із використанням форм, методів та фінансових важелів державного і ринкового регулювання.

По-четверте, мають місце дослідження, за яких механізм фінансового забезпечення розглядається у фінансово-кредитному аспекті, підкреслюючи важливість взаємодії фінансових та кредитних інструментів, яка спрямована

на створення вартості та забезпечення довгострокового розвитку підприємства.

Разом з тим проведений аналіз наукових підходів дозволяє виявити низку обмежень у трактуванні механізму фінансового забезпечення. По-перше, у більшості визначень недостатньо розкрито його структурну побудову та взаємозв'язок між окремими елементами механізму. По-друге, окремі підходи зосереджуються переважно або на інструментарії фінансового управління, або на системі фінансових відносин, що не дає можливості повною мірою розкрити комплексний характер цього механізму. По-третє, у багатьох трактуваннях недостатньо враховано стратегічну спрямованість фінансового забезпечення, зокрема його роль у забезпеченні фінансової стійкості, інвестиційного розвитку та підвищенні конкурентоспроможності підприємства. Крім того, не завжди приділяється достатня увага взаємодії внутрішніх і зовнішніх джерел фінансових ресурсів та впливу інституційного середовища на формування такого механізму.

З урахуванням проведеного аналізу доцільно сформулювати узагальнене трактування цього поняття. Вважаємо, що механізм фінансового забезпечення діяльності підприємства – це цілісна система взаємопов'язаних фінансових відносин, форм, методів та інструментів управління, спрямованих на формування, залучення, розподіл та ефективне використання фінансових ресурсів підприємства з метою забезпечення безперервності його діяльності, фінансової стійкості та досягнення стратегічних цілей розвитку. Таке визначення, на нашу думку, дозволяє комплексно поєднати інституційний, елементний і процесний аспекти механізму фінансового забезпечення, а також врахувати його роль у забезпеченні стабільного функціонування та довгострокового розвитку підприємства.

Структура механізму фінансового забезпечення діяльності підприємства характеризується значною складністю та багаторівністю, що зумовлено різноманітністю фінансових відносин, джерел формування фінансових ресурсів, інструментів їх залучення та методів управління ними.

Така складність пояснюється тим, що фінансове забезпечення підприємства охоплює широкий спектр економічних процесів, пов'язаних із формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів у межах операційної, інвестиційної та фінансової діяльності. Крім того механізм фінансового забезпечення виступає як складна система взаємопов'язаних елементів, функціонування яких спрямоване на досягнення стратегічних і тактичних цілей розвитку підприємства.

Зауважимо, що при дослідженні структури механізму фінансового забезпечення підприємства дискусійними є підходи авторів щодо визначення його елементів (форм, методів, фінансових інструментів), виокремлення та класифікації джерел фінансування підприємницької діяльності. Так, одні науковці ототожнюють методи і форми фінансового забезпечення, інші – їх розмежовують. Зокрема, серед елементів механізму фінансового забезпечення Козій І. С. розглядає такі методи, як: «самофінансування, кредитування і бюджетне фінансування, інвестування, лізинг, страхування» [6, с. 227]. Водночас в подальшому визначає їх як форми фінансового забезпечення, що підтверджує їх тотожність з методами. Наведений підхід свідчить про наявність певної методологічної неузгодженості у трактуванні структурних елементів механізму фінансового забезпечення підприємства. Таке змішування категорій пояснюється тим, що в економічній літературі відсутній єдиний підхід до чіткого розмежування форм і методів фінансового забезпечення. В одних дослідженнях зазначені способи мобілізації фінансових ресурсів розглядаються як методи впливу на фінансові процеси підприємства, а в інших – як організаційні форми залучення фінансових ресурсів. Водночас за своєю економічною природою самофінансування, кредитування, бюджетне фінансування, інвестування, лізинг і страхування характеризують конкретні способи або форми залучення та використання фінансових ресурсів, ніж методи фінансового управління. У науковій інтерпретації методи фінансового забезпечення зазвичай пов'язані з елементами управління фінансовими ресурсами (фінансове планування,

прогнозування, фінансовий контроль, бюджетування тощо), а форми фінансового забезпечення відображають способи та джерела мобілізації фінансових ресурсів.

Дещо інший перелік основних форм фінансового забезпечення наводить О. О. Яцук, враховуючи особливості діяльності сільськогосподарських підприємств: «самофінансування, бюджетне фінансування, кредитування й страхування, державно-приватного партнерства, фінансування державними інститутами, міжнародного фінансування та стимулювання, податкової політики та загального державного управління щодо розвитку аграрного ринку» [7, с. 137]. Натомість в іншому своєму дослідженні автор розглядає ці форми, як методи, додаючи форми залучення фінансових ресурсів, що практично ототожнюється з джерелами фінансування [4, с. 204].

Щербань О. Д., Коновал А. В. виокремлюють форми фінансування підприємства за певними критеріями, зокрема за: «цілями фінансування (фінансування при заснуванні підприємства; на розширення діяльності; рефінансування; санаційне фінансування); джерелами надходження капіталу (зовнішнє та внутрішнє фінансування); правовим статусом капіталодавців щодо підприємства (власний капітал і позичковий капітал)» [8, с. 555].

Водночас інший підхід до класифікації форм фінансування пропонують О. Д. Щербань та А. В. Коновал, які поділяють їх за низкою класифікаційних критеріїв. Така класифікація дозволяє розглядати фінансове забезпечення підприємства залежно від стадій його життєвого циклу та стратегічних потреб у фінансових ресурсах, що спрямовано на систематизацію форм фінансування за визначеними класифікаційними ознаками. Разом з тим дискусійним є підхід щодо чіткого розмежування форм фінансування підприємств, джерел фінансових ресурсів та інструментів їх залучення.

Чумаченко О., Стусь Ю. виокремлюють такі методи управління фінансовими ресурсами підприємства: планування фінансових ресурсів; аналіз фінансових ресурсів; контроль фінансових ресурсів; фінансова

стратегія; оптимізація структури капіталу; управління грошовими потоками; диверсифікація фінансування; управління фінансовими ризиками; фінансовий моніторинг; інвестиційне планування» [9, с. 85-86]. Такий підхід науковців вказує на управлінський аспект функціонування механізму фінансового забезпечення. Так, фінансове планування та інвестиційне планування забезпечують визначення потреби підприємства у фінансових ресурсах і напрямів їх використання; фінансовий аналіз і фінансовий моніторинг дозволяють оцінити ефективність використання фінансових ресурсів та своєчасно виявити відхилення від запланованих показників; фінансовий контроль забезпечує дотримання встановлених фінансових параметрів та фінансової дисципліни. Водночас такі елементи, як оптимізація структури капіталу, управління грошовими потоками, диверсифікація джерел фінансування та управління фінансовими ризиками, спрямовані на підвищення ефективності використання фінансових ресурсів, забезпечення фінансової стійкості підприємства та мінімізацію фінансових ризиків. Особливе значення має фінансова стратегія, яка визначає довгострокові орієнтири розвитку підприємства та формує загальні підходи до управління фінансовими ресурсами.

Цікавим є підхід до виокремлення в структурі механізму формування фінансових ресурсів підприємства, запропонований Нечипоренко А. В., Рибалкіною А. О., зокрема: «методи забезпечення: самофінансування; мобілізація на фінансовому ринку (страхування, кредитування, акціонування, мобілізація коштів через продаж цінних паперів тощо); державне фінансування (державне цільове фінансування, державні гарантії, дотування та субсидування); взаємне фінансування та методи регулювання: планування; прогнозування; регулювання; контроль» [13]. Крім того автори характеризують інші елементи механізму формування фінансових ресурсів: «важелі (ставки податків; норми й порядок нарахування; амортизаційні відрахування; відсоткова ставка; курси цінних паперів; застава; курси валют; обсяги державних закупівель; розмір дотацій і субсидій; умови доступу на

ринок; інструменти (прибуток; податки; лізинг; інвестиції; цінні папери; державні закупівлі; амортизаційні відрахування; кредит; факторинг; валютні цінності; дотації, субсидії, субвенції); нормативно-правове забезпечення; інформаційне забезпечення; фінансова політика» [13].

За такого підходу автори пропонують розглядати механізм формування фінансових ресурсів підприємства як багаторівневу систему взаємопов'язаних елементів, що охоплюють як способи залучення фінансових ресурсів, так і інструменти їх регулювання та управління. У запропонованій структурі дослідники виокремлюють методи забезпечення, до яких відносять самофінансування, мобілізацію ресурсів на фінансовому ринку, державне фінансування та взаємне фінансування. Така класифікація фактично відображає основні форми фінансування підприємства, оскільки самофінансування пов'язане з використанням власних фінансових ресурсів, мобілізація на фінансовому ринку передбачає залучення коштів через фінансові інструменти (кредити, страхування, акціонування, операції з цінними паперами), а державне фінансування охоплює різні форми фінансової підтримки з боку держави, зокрема дотації, субсидії та державні гарантії. Взаємне фінансування, своєю чергою, відображає можливість мобілізації ресурсів через взаємодію суб'єктів господарювання. Окрему групу становлять методи регулювання, до яких автори відносять планування, прогнозування, регулювання та контроль. Ці елементи характеризують управлінський аспект механізму формування фінансових ресурсів, оскільки вони забезпечують організацію фінансових процесів, визначення потреби у фінансових ресурсах, оцінювання ефективності їх використання та контроль за фінансовою діяльністю підприємства.

Крім того, дослідники виділяють фінансові важелі, які здійснюють регулюючий вплив на формування фінансових ресурсів підприємства. Ці важелі виступають інструментами економічного впливу, які визначають умови формування та використання фінансових ресурсів. Важливе місце у структурі механізму автори відводять фінансовим інструментам, до яких

належать прибуток, податки, інвестиції, лізинг, кредити, цінні папери, факторинг, валютні цінності, а також державні фінансові стимули у вигляді дотацій, субсидій і субвенцій. Саме через використання цих інструментів реалізуються фінансові відносини, пов'язані з формуванням і використанням фінансових ресурсів підприємства.

До структури механізму входять нормативно-правове забезпечення, інформаційне забезпечення та фінансова політика, які відображають інституційні умови функціонування механізму формування фінансових ресурсів. Нормативно-правове забезпечення визначає правові засади фінансової діяльності підприємств, інформаційне забезпечення формує основу для прийняття управлінських рішень, а фінансова політика – стратегічні напрями формування та використання фінансових ресурсів. Водночас у запропонованій структурі простежується певне поєднання різнорівневих економічних категорій, що підтверджує складність та багатокомпонентність механізму фінансового забезпечення діяльності підприємств.

На основі узагальнення наукових підходів до розуміння ролі і значення форм та методів у структурі механізму фінансового забезпечення діяльності підприємства можемо стверджувати про доцільність їх чіткого розмежування, оскільки вони відображають різні аспекти організації фінансових відносин і виконують відмінні функції у процесі формування та використання фінансових ресурсів.

Вважаємо, що до форм фінансового забезпечення діяльності підприємства доцільно віднести способи мобілізації та залучення фінансових ресурсів, через які підприємство отримує необхідний капітал для здійснення своєї діяльності (самофінансування, кредитування, інвестування, бюджетне фінансування, лізинг, страхування, а також інші форми залучення фінансових ресурсів, зокрема державно-приватне партнерство чи міжнародне фінансування). Саме ці форми характеризують джерела фінансування та способи забезпечення фінансових потреб підприємства.

Водночас до методів фінансового забезпечення діяльності підприємства належать управлінські способи організації та регулювання фінансових процесів, за допомогою яких забезпечується ефективне формування, розподіл і використання фінансових ресурсів. Зокрема, це: фінансове планування, прогнозування, фінансове регулювання, фінансовий аналіз, бюджетування, фінансовий контроль та управління грошовими потоками.

Таким чином, форми фінансового забезпечення відображають способи залучення фінансових ресурсів, а методи – характеризують управлінський інструментарій їх формування та використання. Чітке розмежування цих складових дозволяє більш повно розкрити структуру механізму фінансового забезпечення діяльності підприємства та забезпечити логічну узгодженість його елементів.

Про складність структури механізму фінансового забезпечення підприємства свідчить наявність значної кількості джерел фінансування, а також різноманітність підходів до їх класифікації в науковій літературі. У працях різних дослідників джерела фінансування підприємницької діяльності групуються за багатьма ознаками, що пояснюється багатовекторністю фінансових відносин, які виникають у процесі формування фінансових ресурсів підприємства. Водночас у наукових дослідженнях при визначенні таких джерел часто простежується певна неузгодженість у понятійно-категоріальному апараті. Термінологічна неоднозначність ускладнює формування єдиної логічно узгодженої моделі механізму фінансового забезпечення підприємства. Відтак виникає необхідність уточнення понятійного апарату та систематизації джерел фінансування підприємницької діяльності, що дозволить більш повно відобразити структуру механізму фінансового забезпечення та підвищити обґрунтованість управлінських фінансових рішень підприємства.

Більшість науковців виокремлюють внутрішнє і зовнішнє фінансування, конкретизуючи його форми, методи, інструменти, визначаючи

джерела формування фінансових ресурсів підприємств. Такі підходи відображають прагнення авторів більш повно розкрити механізми формування фінансового капіталу підприємств та визначити можливості його залучення в умовах трансформації фінансового середовища.

Серед традиційних внутрішніх джерел дослідники найчастіше виокремлюють прибуток підприємства, амортизаційні відрахування, внутрішні резерви та інші власні кошти, які формуються в результаті господарської діяльності підприємства. Такі джерела забезпечують відносну фінансову незалежність підприємства та є основою самофінансування. До традиційних зовнішніх джерел науковці зазвичай відносять банківські кредити, комерційні кредити, бюджетне фінансування, інвестиції, емісію акцій та облігацій, а також інші форми залучення позикового або залученого капіталу. Саме ці джерела формують класичну модель фінансового забезпечення підприємницької діяльності, що базується на взаємодії підприємств із фінансовими установами, інвесторами та державою.

Разом з тим у сучасних дослідженнях фінансів підприємств спостерігається тенденція до розширення структури джерел фінансування за рахунок нетрадиційних (альтернативних) джерел, що зумовлено розвитком фінансових ринків, інноваційних фінансових інструментів та цифрових технологій. До таких джерел дослідники відносять, зокрема, факторинг, форфейтинг, лізинг, венчурне фінансування, грантове фінансування, краудфандинг, участь бізнес-ангелів, міжнародні фінансові програми, державно-приватне партнерство, а також інші альтернативні механізми мобілізації фінансових ресурсів. На відміну від традиційних джерел, вони характеризуються більшою гнучкістю, різноманітністю форм залучення капіталу та орієнтацією на інноваційний розвиток підприємств.

Отже, узагальнення наукових підходів дозволяє зробити висновок, що сучасна система фінансового забезпечення підприємств формується на основі поєднання традиційних джерел фінансування, які забезпечують стабільність і передбачуваність фінансової діяльності, та нетрадиційних (альтернативних,

специфічних) джерел, які розширюють можливості залучення фінансових ресурсів, сприяють диверсифікації фінансування та підвищують фінансову гнучкість підприємств в умовах динамічного економічного середовища

Проте, незважаючи на значну кількість наукових досліджень у сфері фінансового забезпечення діяльності підприємства, у працях різних учених простежується відсутність єдиного підходу до чіткого розмежування традиційних і нетрадиційних джерел фінансування. У дослідженнях окремі джерела фінансування, такі як лізинг, факторинг чи венчурне фінансування, розглядаються як альтернативні або специфічні форми залучення фінансових ресурсів, тоді як в інших роботах вони трактуються як складові традиційних механізмів фінансування підприємницької діяльності.

Крім того, деякі науковці поряд із джерелами фінансування включають до їх складу фінансові інструменти або механізми фінансового забезпечення, що також ускладнює формування єдиної класифікації. Так, наприклад, у працях окремих дослідників поряд із власними та позиковими ресурсами розглядаються такі інструменти, як лізинг, факторинг, страхування чи державні гарантії, які за своєю економічною природою можуть виступати не стільки джерелами фінансування, скільки інструментами або механізмами мобілізації фінансових ресурсів. Відтак різноманітність підходів до класифікації джерел фінансування свідчить про складність структури механізму фінансового забезпечення підприємства та необхідність подальшого теоретичного узагальнення і систематизації таких джерел з урахуванням їх економічної природи, ролі у формуванні фінансових ресурсів та умов використання у сучасному бізнес-середовищі.

Зауважимо, що додаткову складність структурі механізму фінансового забезпечення надає наявність значної кількості інструментів і важелів фінансового управління, які використовуються підприємством у процесі мобілізації та використання фінансових ресурсів. До таких інструментів належать кредити, інвестиції, цінні папери, лізингові операції, страхові механізми та інші фінансові інструменти, що забезпечують можливість

гнучкого управління фінансовими потоками. Водночас застосування фінансових важелів, зокрема податкових ставок, процентних ставок за кредитами, амортизаційної політики та дивідендних виплат, дозволяє регулювати ефективність використання фінансових ресурсів і впливати на фінансові результати діяльності підприємства.

Як свідчить проведене дослідження механізму фінансового забезпечення діяльності підприємства, важливим є чітке розмежування його структурних елементів. Водночас у науковій літературі та фінансовій практиці окремі компоненти можуть перебувати одночасно у різних підсистемах фінансового механізму, що пояснюється їх багатофункціональною економічною природою. Зокрема, це стосується таких інструментів фінансового забезпечення, як лізинг та державно-приватне партнерство, які можуть трактуватися як форми фінансування, а також як джерела залучення фінансових ресурсів.

Передусім це пов'язано з тим, що джерела фінансування характеризують походження фінансових ресурсів, тобто від кого або з якого сектору економіки підприємство отримує фінансові ресурси. Натомість форми фінансування відображають організаційний спосіб залучення та використання цих ресурсів. Саме тому окремі елементи механізму фінансового забезпечення можуть одночасно виступати і джерелом надходження фінансових ресурсів, і формою їх залучення.

Зазначимо, що лізинг за своєю економічною природою є специфічним механізмом фінансування інвестиційних потреб підприємства. З одного боку, він виступає формою фінансування, оскільки визначає спосіб забезпечення підприємства основними засобами через передачу майна у довгострокове користування з поступовою сплатою лізингових платежів. З іншого боку, лізинг може розглядатися і як джерело фінансування, адже фінансові ресурси для придбання об'єкта лізингу фактично надаються лізинговою компанією або фінансовою установою, яка виступає зовнішнім інвестором. Таким чином, підприємство отримує доступ до залучених зовнішніх фінансових

ресурсів, що дозволяє розглядати лізинг як специфічне джерело фінансового забезпечення.

У системі фінансового забезпечення підприємницької діяльності державно-приватне партнерство, як форма фінансування, відображає організаційний механізм реалізації інвестиційних проектів на основі співпраці держави і приватного сектору та їх участі у фінансуванні, управлінні та реалізації господарських проектів. Водночас державно-приватне партнерство є джерелом фінансування, адже в межах такого механізму підприємство отримує доступ до державних фінансових ресурсів, бюджетних коштів, державних гарантій або інвестиційних ресурсів державних інституцій. Таким чином, фінансові ресурси держави або міжнародних фінансових організацій, що залучаються завдяки державно-приватного партнерства, фактично виступають джерелом фінансування діяльності підприємства.

Отже, подвійна інтерпретація таких елементів, як лізинг чи державно-приватне партнерство, зумовлена їх багатофункціональною економічною природою. З позиції механізму фінансового забезпечення підприємства вони можуть одночасно характеризувати походження фінансових ресурсів (джерела фінансування) та організаційний спосіб їх мобілізації і використання (форми фінансування). Саме тому в сучасних дослідженнях фінансів підприємств доцільно розглядати такі елементи як інтегровані складові механізму фінансового забезпечення, що поєднують у собі ознаки як джерел, так і форм фінансування підприємницької діяльності.

Заслуговує на увагу результативна підсистема механізму фінансового забезпечення діяльності підприємства, яка відображає кінцеві результати функціонування всіх його складових та характеризує рівень ефективності формування, залучення і використання фінансових ресурсів. Якщо інші підсистеми механізму забезпечують організацію процесів фінансового забезпечення, то результативна підсистема дозволяє оцінити ступінь досягнення поставлених цілей і завдань фінансової діяльності підприємства.

Основним призначенням результативної підсистеми є оцінювання ефективності функціонування механізму фінансового забезпечення, що здійснюється через систему фінансових показників та критеріїв результативності. Вона дає змогу визначити, наскільки ефективно підприємство використовує наявні фінансові ресурси, чи забезпечується фінансова рівновага між джерелами фінансування та напрямками використання коштів, а також чи досягаються стратегічні та поточні цілі розвитку підприємства.

Результативна підсистема тісно взаємодіє з контрольної підсистемою механізму фінансового забезпечення, оскільки результати фінансового контролю та аналізу слугують основою для оцінювання ефективності фінансової діяльності підприємства. На основі отриманих результатів формуються управлінські рішення щодо вдосконалення фінансової політики, оптимізації структури капіталу, підвищення ефективності використання фінансових ресурсів та зниження фінансових ризиків.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Структура механізму фінансового забезпечення підприємства є складною багатокомпонентною системою, що поєднує різні підсистеми, елементи фінансових відносин, джерела фінансових ресурсів, форми і методи фінансування, а також фінансові інструменти та важелі управління. Саме взаємодія цих елементів забезпечує формування цілісної системи фінансового управління підприємством, спрямованої на підтримання його фінансової стійкості, платоспроможності та забезпечення ефективного розвитку в умовах змінного економічного середовища.

Водночас подальшого і детального дослідження потребує інституціональна підсистема механізму фінансового забезпечення діяльності підприємства, яка охоплює сукупність інститутів, організаційних структур та правил взаємодії між суб'єктами фінансових відносин, що формують умови залучення та використання фінансових ресурсів. При цьому доцільно окреслити напрямки діяльності державних органів регулювання, фінансових

інститутів, банківської системи, інвестиційних та страхових компаній, міжнародних фінансових організацій, а також обґрунтувати нормативно-правові та організаційні засади їх взаємодії у процесі фінансового забезпечення підприємницької діяльності.

Література

1. Кватернюк К. Ю. Концептуальні засади формування фінансового забезпечення зовнішньоекономічної діяльності підприємства. Вісник Хмельницького національного університету. 2010. № 6, Т. 3. С. 106–111.
2. Москаль О. І. Фінансове забезпечення розвитку агропромислового виробництва регіону (на матеріалах Чернівецької області): автореф. дис. канд. екон. наук. К., 2001. 16 с.
3. Виговська О. Формування механізму фінансового забезпечення підприємств громадського транспорту. Облік і фінанси. 2021. № 2 (92). С. 35–43.
4. Яцух О. О. Теоретичні засади фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств. Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). 2018. № 3 (38). С. 199–210.
5. Серeda О. О., Кушал І. М. Механізм фінансово-кредитного забезпечення розвитку підприємств реального сектору економіки. Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент». 2021. Вип. 4 (90). С. 36–42.
6. Козій І. С. Місце і значення фінансового забезпечення в структурі фінансового механізму. Науковий вісник НЛТУ України. 2008. Вип. 18.9. С. 223–229.
7. Яцух О. О. Сутність та зміст фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств. Економіка. фінанси. менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2018. № 10. С. 133–145.

8. Щербань О. Д., Коновал А. В. Механізм формування фінансових ресурсів підприємств. Економіка і суспільство. 2018. Вип. 16. С. 554–559.
9. Чумаченко О., Стусь Ю. Управління фінансовими ресурсами підприємства. Вчені записки Університету «КРОК». 2024. №4 (76). С. 80–89.
10. Кузьменко А. Ю., Свистун Л. А. Джерела фінансового забезпечення інвестиційного розвитку малих підприємств в Україні. Ефективна економіка. 2018. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6801>.
11. Костецький В. Сутнісно-теоретичні підходи до визначення фінансового забезпечення діяльності підприємства. Галицький економічний вісник. 2010. № 4 (29). С. 135–145.
12. Рушишин М. О. Фінансові ресурси у забезпеченні інноваційного розвитку вітчизняних підприємств: дис. на здобуття ступеня докт. філософії: спец. 072 – Фінанси, банківська справа та страхування. Львівський національний університет імені Франка: Львів, 2024. 270 с. URL: https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/05/diss_Rushschyshyn.pdf.
13. Нечипоренко А. В., Рибалкіна А. О. Теоретичні аспекти формування та використання фінансових ресурсів підприємства. Ефективна економіка. 2020. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8361>.
14. Курінна О. В. Теоретичні аспекти формування та використання фінансових ресурсів підприємства. Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія : Економіка. 2013. Вип. 2. С. 140–148.
15. Ярошевська О. В., Красноступ В. М. Фактори досягнення стратегічного розвитку й максимізації рентабельності в кластерних структурах підприємств малого та середнього бізнесу. Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. 2025. Вип. 1 (33). С. 179–188.

16. Чобіток В., Мацишин М. Формування джерел фінансування розвитку підприємницької діяльності в Україні. *Development Service Industry Management*. 2024. № 3. С. 24–34.

17. Колодяжна І. В., Борблік К. Е. Джерела фінансування інноваційної діяльності підприємств України. *Економіка і суспільство*. 2017. № 9. С. 448–453.

References

1. Kvaterniuk, K. Yu. (2010), “Conceptual principles of forming financial support for the foreign economic activity of an enterprise”, *Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu*, vol. 6, no. 3, pp. 106–111.

2. Moskal', O. I. (2001), “Financial support for the development of agro-industrial production in the region (based on the materials of Chernivtsi region)”, Ph. D. Thesis, Economics, Kyiv, Ukraine.

3. Vyhovs'ka, O. (2021), “ Formation of a mechanism for financial support for public transport enterprises ”, *Oblik i finansy*, vol. 2 (92), pp. 35–43.

4. Yatsukh, O. O. (2018), “ Theoretical principles of financial support for the activities of agricultural enterprises ”, *Zbirnyk naukovykh prats' Tavrijs'koho derzhavnoho ahrotekhnolohichnoho universytetu (ekonomichni nauky)*, vol. 3 (38), pp. 199–210.

5. Sereda, O. and Kushal, I. (2021), “Mechanism of financial and credit support for the development of enterprises in the real sector of the economy”, *Visnyk Sums'koho natsional'noho ahrarnoho universytetu. Seriia «Ekonomika i menedzhment»*, vol. 4 (90), pp. 36-42.

6. Kozij, I. S. (2008), “ The place and importance of financial security in the structure of the financial mechanism ”, *Naukovyj visnyk NLTU Ukrainy*, vol. 18.9, pp. 223–229.

7. Yatsukh, O. O. (2018), “The essence and content of financial support for the activities of agricultural enterprises”, *Ekonomika. finansy. menedzhment: aktual'ni pytannia nauky i praktyky*, vol. 16, pp. 133-145.

8. Scherban,' O.D. and Konoval, A.V. (2018), “Mechanism of formation of financial resources of enterprises”, *Ekonomika i suspil'stvo*, vol. 16, pp. 554-559.

9. Chumachenko, O. and Stus', Yu. (2024), “ Management of the financial resources of the enterprise ”, *Vcheni zapysky Universytetu «KROK»*, vol.4 (76), pp. 80–89.

10. Kuzmenko, A. Yu. and Svistun, L. A. (2018), “Sources of financial supply of investment development of small enterprises in Ukraine”, *Efektyvna ekonomika*, vol. 12, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6801> (Accessed 05 March 2026).

11. Kostetsky, V.V. and Kostetskyi, V. (2010), “Substantial and theoretical approaches to determining the financial support of the enterprise's activity”, *Halyts'kyi ekonomichnyy visnyk*, vol. 4(29), pp. 135-145.

12. Ruschyshyn, M. O. (2024), “Financial resources in ensuring innovative development of domestic enterprises”, Ph.D. Thesis, Economy, L'vivs'kyj natsional'nyj universytet imeni Franka: L'viv, available at: https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/05/diss_Rushschyshyn.pdf (Accessed 05 March 2026).

13. Nechyporenko, A. and Rybalkina, A. (2020), “Theoretical aspects of formation and use of financial resources of the enterprise”, *Efektyvna ekonomika*, vol. 11, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8361> (Accessed 05 March 2026).

14. Kurinna, O. V. (2013), “ Theoretical aspects of the formation and use of financial resources of the enterprise ”, *Naukovyj visnyk Akademii munitsypal'noho upravlinnia. Seriia : Ekonomika*, vol. 2, pp. 140–148.

15. Yaroshevs'ka, O. V. and Krasnostup, V. M. (2025), “ Factors for achieving strategic development and maximizing profitability in cluster structures of small and medium-sized businesses ”, *Visnyk Skhidnoievropejs'koho universytetu ekonomiky i menedzhmentu*, vol. 1 (33), pp. 179–188.

16. Chobitok, V. and Matsyshyn, M. (2024), “ Formation of sources of financing for the development of entrepreneurial activity in Ukraine ”, Development Service Industry Management, vol. 3, pp. 24–34.

17. Kolodiazhna, I. V. and Borblik, K. E. (2017), “ Sources of financing for innovative activities of enterprises of Ukraine ”, Ekonomika i suspil'stvo, vol. 9, pp. 448–453.

Отримано редакцією журналу / Received: 17.03.26

Прорецензовано / Revised: 06.04.26

Дата публікації / Published: 23.04.26